

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Serra Boldu, Valerio: "Folclore infantil", en Folclore y costumbres de España. – Barcelona : Alberto Martín, 1946. – 538 p.
- 2 Covarrubias, Sebastián de: Tesoro de la lengua española. Madrid : art."coco", 1611. – 200 p.
- 3 [Електронний ресурс] // Режим доступу : lib.ru/POEZIQ/LORKA/lorka1_7.txt.
- 4 Revista de folklore / [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.funjdiaz.net/folklore/06sumario.cfm? NUM=282
- 5 Стельмахович М. Г. Народне дитинство / М. Г. Стельмахович. – К. :Знання України, 1991. – 48 с. – (Педагогічна серія, №2).

К. Захожа

ТРАДИЦИИ И КУЛЬТУРА В КОЛЫБЕЛЬНЫХ ПЕСНЯХ ИСПАНИИ

В статье проанализированы понятие "традиции", описаны колыбельные песни разных регионов Испании. Раскрыты особенности передачи традиций и культуры в колыбельных песнях Испании, а также представлены образцы этих песен.

Ключевые слова. Традиции, культура, фольклор, детский фольклор, колыбельные песни, няня.

K. Zakhoha

TRADITIONS AND CULTURE ARE IN LULLABIES OF SPAIN

The article analyzes the concept of "tradition", described lullabies from different regions of Spain. The features of the transmission of traditions and culture in Spanish lullaby and submitted samples of these songs.

Keywords. Traditions, culture, folklore, children's folk songs, lullabies.

УДК 371.4 + 376.5

ФОРМУВАННЯ ГУМАННИХ ВІДНОСИН СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ:

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Т. Іванова, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

У статті проаналізовано стан дослідження проблеми формування гуманних відносин старших дошкільників; визначено психологічні особливості дітей даного віку; розкрито теоретичні основи процесу формування гуманних відносин старших дошкільників.

Ключові слова: гуманізм, гуманність, гуманні відносини, старший дошкільний вік.

Постановка проблеми: сучасний етап розвитку суспільства характеризується докорінними змінами у всіх суспільно-політичних і економічних структурах. Та, на жаль, у наш час втрачається престижність знань, знижується моральна культура, спостерігається зростання негативних тенденцій серед молоді, все частіше молоді люди проявляють агресію, скоюють злочини, нехтують загальнолюдськими цінностями. Саме тому виховання високоморальної особистості в умовах, що склалися, – нагальна потреба суспільства.

Спираючись на філософські, соціологічні та психологічні дослідження, педагогічна наука все активніше шукає шляхи виховання гуманної людини. Особливу увагу вчені приділяють проблемі формування гуманних відносин у дітей дошкільного віку, оскільки саме цей вік є визначальним у формуванні моральності особистості.

Аналіз наукових досліджень: у працях вітчизняних і закордонних філософів: А. Арнольда, Н. Бережного, М. Петросян, Г. Янсена та інших розглядається сутність гуманізму, приділяється увага реалізації його принципів у різноманітних соціальних умовах життя людей, чітко визначаються категорії “гуманізм” і “гуманність”.

Психологічний аспект гуманізму досліджували: А. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін. У їхніх працях аналізуються особливості особистісних відносин та виокремлюється головний їх аспект – гуманний.

У педагогіці особливості морального виховання дітей у дусі гуманізму досліджували: Н. Болдирєв, М. Духовний, А. Макаренко, Л. Рувинський, В. Сухомлинський та ін. Вчені наголошують на тому, що велику роль у вихованні високоморальної особистості, яка стане повноцінним членом суспільства, відіграє відповідна профілактична та корекційна робота з дітьми, у яких з’явилися негативні прояви. Цій проблемі присвячені роботи Г. Абрамової, Ю. Антонян, В. Бехтерева, В. Занкова, Д. Ісаєва, К. Платонова та ін. Проблема гуманних відносин дошкільників у науковій літературі розглядається переважно у таких аспектах: роль спілкування в особистісному становленні дошкільника (О. Кононко, В. Кузьменко, М. Лісіна, А. Рузьська, Т. Піроженко, Є. Суботський); особливості становлення у дошкільному віці ціннісного ставлення до однолітків (В. Павленчик, Т. Поніманська, Ю. Приходько, Т. Рєпіна); вплив соціальних емоцій на взаємодію дітей дошкільного віку (О. Запорожець, В. Котирло, Г. Кошелева, Я. Неверович, Л. Стрелкова); специфіка прояву гуманних взаємин дошкільників у спільній діяльності (Л. Артемова, В. Котирло, О. Смирнова); статева диференціація та міжособистісні взаємини в ранньому онтогенезі (В. Абраменкова,

Я. Коломинський, Т. Репіна, Т. Титаренко); роль художньої літератури у становленні гуманістичної спрямованості (Н. Карпінська, Л. Стрелкова, Н. Химич).

Актуальність: у сучасних умовах, які склалися у суспільстві, нагальною потребою є гуманізація відносин людей. Найбільш сензитивним періодом для формування морального стрижня особистості, як зазначають психологи, є дошкільний вік. І саме в цьому віці процес гуманізації відносин дітей за умови створення необхідних психолого – педагогічних умов і задіяння відповідних психологічних механізмів виховного впливу може бути найефективнішим.

Мета статті полягає у аналізі філософського та психолого-педагогічного підґрунтя до рішення проблеми формування гуманних відносин дітей старшого дошкільного віку.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Сам термін «гуманізм» в перекладі з латинської означає “людський”, “людяний”. В етиці гуманізм розглядається як один із фундаментальних принципів моралі, що розкривається у виявленні піклування про всебічний розвиток особистості, взаєморозумінні, повазі, неприйнятті зла та несправедливості. Діалектико-матеріалістична концепція гуманізму полягає в поясненні його не тільки як естетичної, але і як соціально-політичної проблеми. Ця концепція розкриває сутність гуманізму, яка полягає в забезпеченні повного благополуччя і вільного всебічного розвитку всіх членів суспільства.

Відомі філософи С. Берман, Л. Мисливченко, С. Попов, М. Петросян та ін. розглядають гуманізм як категорію світосприйняття, до структури якої входять: піклування про благополуччя людей, про створення сприятливих умов для всебічного розвитку особистості, повага і захист достоїнств і прав людини, боротьба з будь-якою експлуатацією і злом. А також гуманізм – це принцип моральності, в основі якого лежить переконання в безмежності можливостей людини і її здатності до вдосконалення, ідея про право людини на щастя і про те, що задоволення її потреб та інтересів повинне стати основною метою суспільства [6].

Психологічний аспект гуманізму досліджували: Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, А. Ковальов, В. М'ясищев, С. Рубінштейн та ін. У працях психологів окреслені особливості особистісних відносин, обґрунтовується їх роль у життєдіяльності людини, розкривається зміст людських взаємовідносин, виокремлюється головний їх аспект – гуманний, який є найбільш суттєвим показником моральної спрямованості особистості. Їхні дослідження дозволяють зрозуміти, що вплив усіх зовнішніх чинників опосередковується внутрішнім світом людини, в якому переломлюються зовнішні впливи, знання про сутність моральної поведінки і гуманних відносин. Гуманне ставлення до людей проявляється за умови усвідомлення особистістю його значимості, перетворення його норм у вимоги до себе [2; 5].

Педагогічні основи теорії і практики морального виховання і виховання учнів у дусі гуманізму обґрунтовані А. Макаренком, С. Шацьким, П. Блонським та ін. Виховання гуманності вони пов'язували з розвитком колективістських взаємовідносин, розглядали колектив як основний інструмент впливу на особистість, а залучення школярів до різноманітних видів діяльності, яка має моральний зміст, – як одну із умов виховання гуманних відносин. На формування їхніх поглядів значний вплив мали гуманні традиції класичної педагогіки Я. Коменського, Ж. Руссо, І. Песталоцці, Дж. Лока, в основу якої покладено: повага до особистості дитини, піклування про пробудження у неї всіх гарних начал і добрих почуттів. Проблеми морального виховання дітей, що органічно включають до свого складу і питання формування гуманності як однієї із важливих якостей моральності, знайшли своє відображення в працях М. Болдирєва, М. Духовного, А. Мудрика, Л. Рувинського та ін.

Значний внесок у розробку проблем морального виховання і виховання гуманних відносин зробила система виховання В. Сухомлинського. Основним її принципом є розвиток емоційних переживань дітей в процесі предметної діяльності за допомогою правди, добра і краси [10].

Таким чином, аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновки, що гуманізм – це одна з форм суспільної

свідомості, характерна риса світосприйняття, яка відображає ставлення до людини, як до найвищої цінності на Землі, гуманність – особистісна якість, зміст якої обумовлений сукупністю етичних норм, що виражають уважне, чуйне, турботливе ставлення до людини, непримиренність з будь-якими антигуманними проявами, а гуманні відносини – це відносини, у яких виявляється турбота, чуйність, доброта до людей.

Для організації ефективного процесу формування гуманних відносин дошкільників, необхідно перш за все з'ясувати їх психологічні особливості. Найбільш суттєві зміни, які охоплюють різні психічні сфери дітей старшого дошкільного віку – пізнавальну, вольову, емоційну – свідчать про те, що цей вік є переломним та багатим на такі новоутворення, які забезпечують перехід дитини до систематичного шкільного навчання.

На шостому році життя дитини є усталеними і функціонально дієвими такі «внутрішні інстанції» підростаючої особистості, як її образ “я”, самооцінка, самолюбство, рівень домагань, особистісні очікування та ін., які опосередковують будь-які види активності дитини й дають змогу їй діяти самостійно – “від імені власного “я”. Поява цих інстанцій як регуляторів діяльності і поведінки є свідченням диференціації внутрішнього і зовнішнього боків особистості дитини і розвитку у неї здатності діяти довільно, згідно з поставленою метою, попри ситуативні афективно забарвлені мотиви, що відволікають від цієї мети [1, с. 47].

На основі зазначених змін формується довільність поведінки і нове ставлення дитини до себе, до своїх можливостей та вчинків. Оволодіння вмінням керувати собою, регулювати власні наміри, дії та вчинки виділяється як окреме завдання. Дитина вже більш-менш реально оцінює свої можливості щодо здійснення того чи іншого завдання: “можу”, “не можу”, “це у мене не вийде” і т. ін. Створюється відповідне підґрунтя для усвідомлення дитиною своїх особистих властивостей, які формуються у неї в процесі різних видів діяльності і спілкування під впливом оцінного ставлення оточуючих.

Розвиток взаємин дитини з дорослими та однолітками піднімається

(порівняно з молодшим дошкільним віком) на якісно новий ступінь. У процесі комунікативної діяльності старших дошкільників формується одна з найспецифічніших людських властивостей – здатність до рефлексії. Ця здатність, полягає у тому, що дитина починає оцінювати себе з точки зору інших людей, вона вчиться аналізувати свої дії, приймати рішення, враховуючи при цьому можливу реакцію на її дії партнерів по спілкуванню. Із здатністю до рефлексії пов'язане і таке новоутворення старшого дошкільного віку, як антиципація, тобто передбачення можливих дій та оцінок з боку інших, упередження тієї чи іншої ситуації [1, с. 67].

Провідним видом діяльності у старшому дошкільному віці залишається гра. Її зміст стає дедалі більш інтелектуальним, відповідає рівню розумового розвитку дитини. У цьому змісті відображаються суспільні події, що їх починають усвідомлювати дошкільники та етичні правила, якими регулюються взаємини між людьми. Змінюється і мотивація ігор. Серед ігрових мотивів значне місце посідають пізнавальні інтереси, потреба в порівнянні себе в якомусь відношенні з однолітками, у співробітництві з ними, самооцінка та ін.

За умови правильного виховання дітей звичною для них стає побутова праця. Більшість старших дошкільників починає усвідомлювати суспільну користь своєї праці як допомогу дорослим чи іншим дітям. Формується вибіркоче, оцінне ставлення дитини до тих видів діяльності, які найбільшою мірою сприяють досягненню нею успіхів, тобто є суб'єктивно значущими. Завдяки включенню старших дошкільників у різні види діяльності відповідно до їхніх схильностей та інтересів, досягається не тільки значний виховний ефект, а й створюються позитивні передумови для розвитку здібностей підростаючої особистості – як загальних, так і спеціальних, формуються відповідні відносини дошкільників у процесі виконання колективних творчих справ.

Значна частина наукових досліджень вчених присвячена проблемі гуманності як однієї з характеристик особистості дитини-дошкільника. Результати наукових досліджень Л. Артемової, С. Карпової, В. Котирло,

М. Лісіної, Є. Субботського, Т. Поніманської, Л. Почеревіної, Т. Фасолько, засвідчили, що у старшому дошкільному віці моральні норми є мотивами поведінки. Тому гуманну поведінку особистості можна починати формувати у процесі ознайомлення дитини з відповідними нормами гуманності, які вимагають конкретизації у певній життєвій ситуації [4; 8; 9].

У дослідженнях педагогів і психологів проблема виховання гуманної поведінки представлена такими проявами, як милосердя (І. Княжева), чуйність (М. Воробйова, Т. Пономаренко), співчуття, співпереживання (Г. Кошелєва, Л. Стрелкова), гуманні взаємини (А. Гончаренко, В. Котирло, В. Павленчик), турботливість (І. Дьоміна, М. Тимошенко), взаємодопомога (А. Виноградова, Л. Пенєвська, Т. Поніманська, Т. Репіна).

Одним із засобів формування гуманних відносин у дітей старшого дошкільного віку є процес їх спілкування з дорослими та однолітками. Так, дослідженнями Л. Артемової, О. Кульчицької, Т. Репіної, Ю. Приходько, Л. Проколієнко проблем міжособистісного спілкування дітей, спілкування вихователя з дітьми доведено, що завдяки спілкуванню діти пізнають навколишній світ, засвоюють досвід і практику співпереживання, взаємодопомоги, тактовності, що сприяє гуманізації їх відносин [7]. В. Котирло наголошувала на важливості впливу стилю спілкування дорослого з дитиною як основного фактору впливу на особистісний розвиток дошкільника, зокрема на його емоційно-вольову сферу [4]. Відтак гуманність у спілкуванні дітей з дорослими сприяє гуманізації відносин дошкільників.

У свою чергу, соціально цінний досвід моральної поведінки набувається дітьми у процесі значущої діяльності. Так, психологи Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець стверджують, що гра піднімає дитину на вищий щабель соціального досвіду, забезпечує можливості розкриття морального змісту різних вчинків, який стає механізмом регуляції дії за умови емоційного забарвлення. У грі створюються ситуації, в яких виникає реальна потреба доброзичливого і турботливого ставлення до інших.

У дослідженнях особливостей виховання моральної поведінки в процесі

трудової діяльності (Р. Буре, Т. Маркова, Я. Неверович) встановлено, що розвитку гуманних почуттів дітей сприяє формування суспільних мотивів спільної праці завдяки необхідності погодження дій, взаємодопомоги задля досягнення результату. Дослідження моральної поведінки дітей у навчальній діяльності С. Козлової, О. Кравцової, Г. Цукерман довели, що об'єднання дітей для спільного виконання завдань сприяє вихованню співчуття, співпереживання успіхів і невдач, навчає доброзичливому розв'язанню конфліктів у разі їх виникнення.

Значний пізнавальний потенціал для формування уявлень дітей про гуманність закладений у використанні дорослими літератури як емоційно-педагогічного засобу гуманістичного виховання. Розуміння моральних колізій твору виступає внутрішнім регулятором гуманної поведінки дітей на основі збагачення знань дитини про дійсність, про у світ почуттів, глибоких переживань і емоційних відкриттів (А. Виноградова, О. Запорожець, Л. Стрелкова).

Висновки. Нині гуманізм набуває значення не лише бажаного принципу, а й необхідного імперативу (вимоги) існування людства. Ми з'ясували, що гуманізм – одна з форм суспільної свідомості, характерна риса світосприйняття, яка відображає ставлення до людини, як до найвищої цінності на Землі, гуманність – особистісна якість, зміст якої обумовлений сукупністю етичних норм, що виражають чуйне, турботливе, уважне ставлення до людини, непримиренність до будь-яких антигуманних проявів, а гуманні відносини – це відносини, у яких виявляється турбота, чуйність, доброта до людей.

Старший дошкільний вік є особливим етапом у становленні особистості, оскільки саме у цьому віці відбувається інтенсивне становлення якісно нових утворень, дитина починає активно долучатися до соціальної взаємодії, і саме тому важливо створювати сприятливі умови для ефективного формування гуманних відносин дошкільників.

Тема виховання гуманістичної спрямованості особистості з раннього дитинства є пріоритетною соціально-педагогічною проблемою. Аналіз

психолого-педагогічних досліджень дає змогу визначити гуманну поведінку як синтез гуманних уявлень, почуттів, мотивів, а відтак – її формування відбувається на основі засвоєння цінностей гуманізму і морального досвіду. Гуманна поведінка дітей дошкільного віку у процесі виховання має бути представлена у вигляді моральної цінності і конкретизована у відповідних правилах поведінки. Тому її варто розглядати в єдності основних компонентів: когнітивного (уявлення дітей про складові змісту і способи прояву гуманної поведінки), емоційно-мотиваційного (гуманні почуття та їх мотивація) і діяльнісного (гуманні вчинки).

У результаті теоретичного аналізу проблеми формування гуманних відносин старших дошкільників нами визначено такі основні умови формування гуманних відносин старших дошкільників: 1) організація життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку у дошкільних навчальних закладах на сучасних педагогічних засадах гуманістичного виховання; 2) розвиток культури не насилля, виховання дітей у дусі миру, толерантності, безпеки, формування позитивного ставлення до навколишнього світу, соціальної впевненості, активності; 3) створення спеціальних педагогічних виховуючих ситуацій у дитячому колективі з метою формування гуманних відносин дошкільників; 4) залучення дошкільників до суспільно корисної творчої діяльності та формування суспільних мотивів спільної праці; 5) збагачення досвіду гуманного спілкування вихователів, батьків з дітьми та залучення їх до активної участі в організації життєдіяльності як у сім'ї, так і в дошкільному закладі на основі їхніх інтересів і потреб; 5) цілеспрямована взаємодія вихователів та батьків, заснована на взаємній довірі та спрямована на обмін досвідом формування у дітей гуманної поведінки на засадах розуміння їх індивідуальних особливостей та інтересів; 6) використання дорослими літератури як емоційно-педагогічного засобу гуманістичного виховання.

Наше дослідження не висвітлює всіх аспектів проблеми формування гуманних відносин старших дошкільників, оскільки залишається поза увагою комплексний теоретичний та практичний підхід до організації взаємин

однолітків, збалансованість суспільної та індивідуальної свідомості учасників комунікативної взаємодії, та феномен одно- і різностатевих угруповань як специфічний для дошкільного дитинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виховання гуманних почуттів у дітей / [С.Ладивір, О.Долинна, В.Котирло, О.Вовчик-Блаkitна, Ю.Приходько ; за наук. ред.Т.Піроженко, С.Ладивір, Ю.Манилюк]. – Тернопіль : Мандривець, 2010. – 168 с. – (серія “Дитина замовляє розвиток”).
2. Ковалев А.Г. Воспитание чувств / А.Г. Ковальов. – М. : Педагогика, 1971. – 93 с.
3. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищ. навч. закладів / О.Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.
4. Котирло В.Л. Початковий період у навчанні школярів / В.Л. Котирло. – К. : Знання, 1985. – 48 с.
5. Мясичев В.Н. Социальная психология и психология отношений / В.Н. Мясичев. – М. : Наука, 1965. – 98 с.
6. Петросян М.И. Гуманизм: Основы философско-этического и социального исследования проблемы / М.И. Петросян. – М. : Мысль, 1964. – 335 с.
7. Піроженко Т.А. Коммуникативно-речевое развитие ребенка: монографія / Т.А. Піроженко ; [рецензенти : В.А. Моляко, Е.Л. Кононко, В.В. Рибалка]. – К. : Нора-принт, 2002. – 308 с.
8. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Т.О. Піроженко. – Тернопіль : Мандривець, 2010. – 152 с.
9. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку : навч.-метод. посіб. – Тернопіль : Мандривець, 2010. – 136 с.
10. Поніманська Т.І. Дитина і соціум // Дошкільне виховання. – 2004. – №8. – С. 4–6.
11. Развитие общения у дошкольников / [под ред. А.В.Запорожца, М.И.Лисиной]. – М. : Педагогика, 1974. – 288 с.
12. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / [О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін.]. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
13. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека: Советы воспитателям / В. А. Сухомлинский. – Мн. : Нар. асвета, 1978. – 288 с.

Т. Иванова

ФОРМИРОВАНИЕ ГУМАННЫХ ОТНОШЕНИЙ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В научной статье проанализировано состояние исследования проблемы формирования гуманных отношений старших дошкольников; определены психологические особенности детей данного возраста; раскрыты теоретические основы процесса формирования гуманных отношений старших дошкольников.

Ключевые слова: гуманизм, гуманность, гуманные отношения, старший дошкольный возраст.

T. Ivanova

FORMATION OF HUMANE ATTITUDE OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN: THEORETICAL ASPECTS

In a scientific paper analyzes research on the formation of humane relations older preschoolers; clarified the psychological characteristics of children of this age, revealed the theoretical basis of the formation of humane relations older preschoolers.

Ke ywords: humanism, humanity, humane relations, senior preschool age.